

HET LICHT AAN DE AUTEURS EN DE BOEKEN ZELF

Staat van de Unie 3: uitgeven in de Lage Landen

Nederland versus Vlaanderen?
Volgens de uitgevers die voor het derde *Ons Erfdeel*-debat ter gelegenheid van het zestigjarige bestaan bijeenkwamen, speelt die kwestie niet meer. Vlaamse uitgevers hebben even goede kansen in Nederland als Nederlandse in Vlaanderen. Dat Nederlandse uitgevers toonaangevend zijn, heeft historische redenen. Maar die situatie hoeft niet eeuwig zo te blijven.

Waarom zou een Vlaamse auteur zijn werk bij een uitgeverij in eigen land onderbrengen als ook een Nederlands bedrijf het wil hebben? Alleen tweederangsschrijvers die tevergeefs met hun pennenvruchten hebben geleurd in Amsterdam worden gepubliceerd in Antwerpen, Gent of Tielt. Dat vooroordeel is al meer dan honderd jaar oud, schat docent moderne Nederlandse letterkunde en algemene literatuurwetenschap Kevin Absillis van de Universiteit Antwerpen. Zeker toen August Vermeylen, Herman Teirlinck, Stijn Streuvels en andere auteurs van het literaire tijdschrift *Van Nu en Straks* rond 1900 in zee gingen met Van Dishoeck en L.J. Veen, ging een “Hollandsch impressum” gelden als waarborg van kwaliteit.

Het kwam allemaal voort uit een minderwaardigheidsgevoel. “Al sinds de negentiende eeuw jemieert een geletterde bovenlaag dat de Vlaamse natie de aansluiting op de moderniteit heeft gemist”, aldus Absillis. “Ten bewijze daarvan heeft ze vele symptomen opgevoerd, maar twee ervan zijn uitvoerig betreurd: de taalachterstand en het gebrek aan een hoogstaand literair uitgeefcircuit. De klaagzang was vooral bedoeld om de ontvoogding van de Vlaming te bevorderen, maar heeft ook een averechts effect gehad. De Vlaming raakte zo overtuigd van zijn culturele achterstand, dat hij vreesde zijn eigen emancipatie nooit alleen tot een goed einde te kunnen brengen. Hij wees Nederland aan als zijn nieuwe voogd, want daar spraken de mensen naar verluidt wél beschaafd, en daar had men wél fatsoenlijke uitgeverijen.”

Kevin Absillis, Foto © Marianne Hommersom

KEVIN ABSILLIS (Universiteit Antwerpen):

‘Er wordt weinig literatuur uitgegeven in Vlaanderen. Wat daar wordt uitgegeven staat niet in hoog aanzien. En de toonaangevende en commercieel succesvolle Vlaamse auteurs publiceren in Nederland’

Vlaamse uitgevers werden zo op een nooit meer in te halen achterstand gezet die het vooroordeel werkelijkheid maakte. In Vlaanderen *waren* lange tijd weinig kansen om succes te hebben met literatuur. “Voor wie in Vlaanderen van boeken uitgeven zijn beroep wilde maken, betekende deze dynamiek een serieuze handicap. Het leidde er toe dat firma’s als Lannoo, De Sikkell en Pelckmans na de Tweede Wereldoorlog hun literaire ambities opborgen. Alleen Manteau hield het min of meer tot halverwege de jaren 1980 vol. Nadien vervelde dat fonds tot een thrillercatalogus.”

Is dat anno 2017 nog altijd het geval? In de Nederlandstalige literatuur blijven Nederlandse uitgevers toonaangevend, constateerde hoofdredacteur Luc Devoldere van *Ons Erfdeel* bij de uitnodiging voor de derde Staat van de Unie ter gelegenheid van het zestigjarige jubileum van het tijdschrift. “Maar willen Vlaamse schrijvers nog altijd in Amsterdam worden uitgegeven? En wat zijn de parameters voor literair succes van Vlaamse boeken in Nederland en Nederlandse boeken in Vlaanderen? Waarom geraken sommige auteurs niet over het ravijn tussen Essen en Roosendaal – denk aan J.J. Voskuil en Jan Siebelink – en andere dan weer wel, zoals Louis Paul Boon, Willem Elsschot en recenter Lize Spit, David Van Reybrouck en Griet Op de Beeck? Hoe kunnen we Vlaamse schrijvers beter laten doordringen in Nederland en Nederlandse in Vlaanderen?”

Hoog tijd voor een debat, georganiseerd door *Ons Erfdeel* en Vlaams-Nederlands Huis deBuren. De uitgevers Johan de Koning (De Bezige Bij), Harold Polis (Polis),

Johan de Koning, Foto © Marianne Hommersom

Nele Hendrickx (De Geus) en Maarten Van Steenberghe (Lannoo) kwamen daarvoor op 31 mei naar de Nottebohmzaal van de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience – wellicht de mooiste bibliotheek van de Lage Landen. De eerste is een Nederlander die het grootste deel van zijn carrière in Vlaanderen heeft gewerkt, maar nu een van de meest prestigieuze literaire fondsen van Amsterdam leidt. De andere drie zijn Vlamingen, maar ieder met een andere achtergrond. Polis werkte in Nederland en Vlaanderen in Nederlandse uitgeefconcerns, maar leidt momenteel een Vlaams literair fonds van een Vlaams concern. Hendrickx heeft alleen in Nederland gewerkt, Van Steenberghe juist uitsluitend in Vlaanderen – maar wel bij het enige Vlaamse concern met Nederlandse dochteruitgeverijen.

Volgens Absillis is er weinig veranderd, betoogde hij in zijn inleiding op het debat. “Je kunt het met steeds weer andere gegevens aantonen. Ten eerste, er wordt weinig literatuur uitgegeven in Vlaanderen – Polis, Vrijdag en Het Balanseer zijn de voornaamste namen, al geven ook Houtekiet, Lannoo en Manteau sporadisch romans uit. Ten tweede, wat in Vlaanderen wordt uitgegeven staat niet in hoog aanzien. En ten derde, de toonaangevende en commercieel succesvolle Vlaamse auteurs publiceren in Nederlandse fondsen. Kijk naar de inzendingen voor de Libris Literatuur Prijs 2017. Van de 207 boeken werden er 16 (nauwelijks 8 procent) in Vlaanderen uitgegeven. Daarvan haalde geen enkele de longlist. Wel geselecteerd bij de beste 18 romans van het jaar werden boeken van onder meer Herman Brusselmans, Stefan Hertmans, Lize

JOHAN DE KONING (De Bezige Bij):

‘Om een literaire uitgeverij in Vlaanderen economisch leefbaar te maken, moet je rekening houden met een markt van 10 miljoen euro ofwel 800.000 boeken. In Nederland is de markt vijf keer zo groot’

Nele Hendrickx, Foto © Marianne Hommersom

NELE HENDRICKX (De Geus):

‘Als uitgever maak je een cultureel product en heb je te maken met een economische realiteit: literaire uitgeverijen zijn in Nederland gevestigd. Is het echt erg dat er geen Vlaamse literaire uitgeverij is?’

in Nederland echter nagenoeg genegeerd. Met *Wil* is hierin op spectaculaire wijze verandering gekomen. De verklaring ervoor is complex, maar dat de alom geprezen roman in het onverdachte Amsterdam verscheen, speelt vast mee.”

Gelukkig voor Vlaamse uitgeverijen is een postliterair klimaat ontstaan waarin het niet langer draait om stijl, compositie en kennis van literaire traditie, maar des te meer om marketing – zie het volgens Absillis onwaarschijnlijke succes van *Het smelt* van Lize Spit, dat houterig, zelfs ongrammaticaal is geschreven en toch werd geprezen in recensies en genomineerd voor prijzen. Dat biedt kansen aan Vlaamse uitgevers. Zeker in een tijd waarin Vlamingen minder en minder naar Nederland kijken als cultureel voorbeeld is het slechts zaak een boek met andere dan literaire kwaliteiten voortvarend in de markt te zetten. “Gepresenteerd met de onweerstaanbare flair van de hipster en

Spit, Jan Lauwereyns en Jeroen Olyslaegers. Het werk van deze Vlaamse auteurs verscheen echter in Nederland.”

Natuurlijk speelt mee dat de Nederlandse markt groter is, erkende Absillis. Maar het draait ook om prestige. Waarom laat bijvoorbeeld uitgeverij Vrijdag anders de roman *Blindelings* van Kris Van Steenberghe in Nederland co-uitgeven door Podium? In ieder geval óók opdat niemand boven de Moerdijk weet dat het boek in Antwerpen wordt geredigeerd. “Symptomatisch is ook het geval Jeroen Olyslaegers. Vroeger verscheen het werk van deze auteur in Vlaanderen, eerst bij Meulenhoff | Manteau, later bij de opvolger van dat fonds, De Bezige Bij Antwerpen. Zijn romans *Wij* (2009) en *Winst* (2012) werden

een talent voor zelfpromotie zal dat dankzij Facebook, Snapchat en nog uit te vinden apps Olympische hoogten bereiken.”

FOUTE OF GEDATEERDE VERONDERSTELLINGEN?

De uitgevers daarentegen waren eensgezind. Het vooroordeel dat Vlaamse auteurs beter naar Amsterdam kunnen gaan is volkomen onterecht. En de kansen op erkenning en succes zijn even groot ongeacht aan welke kant van de Vlaams-Nederlandse grens het boek verschijnt. “Ik hoop dat achterin de zaal prozac wordt uitgedeeld na die deprimerende inleidingen”, verzuchtte Polis. “Het debat gaat uit van een totaal foute veronderstelling. De vrije markt voor het boek werkt goed. De logistiek is in de twintig jaar dat ik in het vak zit, enorm verbeterd. Er is een *level playing field* ontstaan. Dat biedt enorme commerciële kansen voor uitgeverijen die voor beide delen van het taalgebied werken.”

Hendrickx vond de veronderstellingen in de uitnodiging voor het debat gedateerd. “Het gaat om de kunstenaar. Het gaat om diens unieke verhaal. Die wil je als uitgever ontdekken en naar een publiek brengen. Het maakt helemaal niet uit of die kunstenaar uit Roosendaal of Essen of voor mijn part Lubumbashi komt. Zeker, die achtergrond is te horen in zijn stem, maar dan nog wil je dat die door zo veel mogelijk mensen in het hele taalgebied wordt gehoord. Vervolgens maak je als uitgever een cultureel product en heb je te maken met een economische realiteit waarin dat product wordt gebracht. Die realiteit is dat literaire uitgeverijen in Nederland zijn gevestigd. Maar is het echt erg dat er geen Vlaamse literaire uitgeverij is?”

De Koning sloot zich hierbij aan. “Op de uitgeverij spreken we nooit over Joodse, Vlaamse of Duitse auteurs. Er zijn alleen goede en slechte auteurs en wij hopen de goede uit te geven. En ja, dan is er een economische realiteit. Om een literaire uitgeverij in Vlaanderen economisch leefbaar te maken, moet je rekening houden met een markt van 10 miljoen euro ofwel 800.000 boeken. Zoveel wordt er in Vlaanderen uitgegeven aan boeken met de literaire NUR-codes 300, 301 en 302. In Nederland is de markt vijf keer zo groot.”

Natuurlijk zijn er evidente verschillen tussen de Nederlandse en Vlaamse markt. Maar Van Steenberghe vroeg zich af of dat aan de uitgever ligt. “Kijk naar de top twintig van bestverkochte romans in Nederland en Vlaanderen in het afgelopen jaar. Op beide lijsten staan een Nederlandse auteur als Connie Palmen en een Vlaamse auteur als Stefan Hertmans – die overigens allebei in Nederland worden uitgegeven. Andere boeken doen het maar in één land goed. Neem *As in tas* van Jelle Brandt Corstius, dat in Vlaanderen niets heeft gedaan. Dat is uitgegeven door Das Mag, dat ook Lize Spit heeft gepubliceerd, die wél in beide delen van het taalgebied een succes was. Welke lijn is daarin trekken? Een uitgeverij, waar ook gevestigd, zal ieder boek professioneel begeleiden en in de markt zetten.”

Volgens hem zijn de verschillen eerder te verklaren uit de auteurs en hun boeken, die soms wel en soms niet in het andere deel van het taalgebied aanslaan. “Neem de

Harold Polis, Foto © Marianne Hommersom

HAROLD POLIS (Polis):

‘De vrije markt voor het boek werkt goed. De logistiek is in mijn twintig jaar in het vak enorm verbeterd. Er is een level playing field ontstaan. Dat biedt enorme commerciële kansen voor uitgeverijen die voor beide delen van het taalgebied werken’

auteurs. Een non-fictieauteur als Dirk De Wachter is populair in Nederland, maar hij zou er meer kunnen verkopen als hij meer tijd had om daar lezingen te geven. Leo Borremans geeft vier van de vijf lezingen in Nederland en verkoopt daar dan ook meer. Een auteur moet investeren om publiek te winnen, maar het kost Vlamingen meer tijd en moeite om dat in Nederland te doen dan Nederlandse auteurs in eigen land. En dan zijn er de boeken zelf, bijvoorbeeld een titel als *Congo* van David Van Reybrouck, die het zo goed heeft gedaan in Nederland, waar men nauwelijks wist waar deze voormalige Belgische kolonie ligt. Het is gewoon een topboek, dat het dan ook buiten het Nederlandse taalgebied goed heeft gedaan.”

MAAKT DE VESTIGINGSPLAATS NIET UIT?

Waarom zijn de Amsterdamse uitgeverijen dan toch toonaangevend? Volgens Hendrickx komt dat omdat het centrum nu eenmaal altijd dominant is – Amsterdam in het Nederlandse taalgebied, Parijs in het Franse. “De Geus is ook van Breda naar Amsterdam verhuisd. Waarom? Vanwege een krimpende markt. Alleen daar konden we op dezelfde manier met mensen blijven samenwerken als de dertig jaar voordien.” De Koning, die ook directeur is van thrilleruitgeverij A.W. Bruna, viel haar wederom bij. “Wij gingen met A.W. Bruna van Utrecht naar Amsterdam omdat vormgevers,

vertalers of buitenlandse agenten daar makkelijker over de vloer komen. Die dertig minuten met trein of taxi zijn dan vaak net te veel moeite. In Amsterdam is een humuslaag waarvan je kunt profiteren.”

En dan nog, nuanceerde Van Steenberghe. Van een uitgeverij gevestigd in Tiel, zoals de zijne, liggen de boeken óók schitterend uitgestald in alle boekhandels in het taalgebied. “Maar een uitgeverij heeft een bepaald gezicht: dit soort literatuur, die auteurs, zulke fondsen. Als wij zeggen: dit geschiedenisboek is goed, gelooft een boekhandel ons omdat Lannoo een reputatie heeft op dat gebied. Ook auteurs, die veel beter uit hun doppen kijken dan twintig jaar geleden, letten daarop. Onlangs kwam een Nederlandse professor in de positieve psychologie naar mij toe omdat hij heeft gezien: Lannoo heeft expertise en ervaring op dit gebied. Onze vestigingsplaats maakt dan niets uit.”

Dat gezicht van de uitgeverij hoeft niet vast te liggen, vervolgde hij. “Wij verkopen sinds kort meer kinderboeken in Nederland dan Vlaanderen. Waarom? Omdat wij daar twintig jaar hard voor aan de weg hebben getimmerd. Net zo lang tot de Nederlandse boekhandel beseft: verdorie, wat hebben jullie goede kinderboeken – en sindsdien gaat hij nog beter kijken. Dat kan ook met literatuur uitgegeven in Vlaanderen. Dat lukt je alleen niet in een paar jaar als je moet optornen tegen een Bezige Bij met zeventig jaar ervaring en nog zoveel andere Nederlandse literaire fondsen. Lannoo heeft ervoor gekozen om een stevige poot fictie in de groep terug te brengen door het Nederlandse fonds Meulenhoff Boekerij te kopen. Dat is de gemakkelijke weg. Maar zeker niet de enige.”

Polis beaamde dat: “Er zijn alleen historische redenen dat Amsterdam het centrum is.” En waarom het hem in al die tijd niet was gelukt een Vlaamse literaire uitgeverij voor het hele taalgebied van de grond te krijgen, hoewel hij al zo lang probeert – met Meulenhoff | Manteau (2003-2011), De Bezige Bij Antwerpen (2011-2014) en Polis (sinds 2015): “Meulenhoff | Manteau is mislukt door stormen in het bedrijfsleven waar iedereen mee te maken krijgt. Niet door de plek van vestiging.” Hij bezwoer dat de omzet van Polis in Nederland conform de verwachtingen was toen moderator Clairy Polak hem geruchten voorhield dat het tegendeel het geval was.

WAT KUNT U VOOR MIJN BOEK DOEN IN NEDERLAND?

Dus wat viel er te debatteren? Polak probeerde van alles om de uitgevers op het podium uit te dagen. Er moest toch enig verschil van mening zijn? Er moest toch meer te zeggen zijn over de dominantie van Nederland als de plek waar de literatuur voor het hele taalgebied wordt gepubliceerd? Tevergeefs. Polak stelde toen zelfs de vraag waarom de uitgevers de uitnodiging eigenlijk hadden aanvaard. Dat leidde tot antwoorden als: “Omdat we een instelling als Ons Erfdeel vzw moeten steunen en om schaamteloos reclame te maken voor het fantastische bedrijf dat ik aan het opbouwen ben”, aldus een getergde Polis. En: “Omdat Luc Devoldere mijn klastitularis was en mij de liefde voor literatuur heeft bijgebracht en ik hem niets kan weigeren”, zei Van Steenberghe.

Maarten Van Steenberghe, Foto © Marianne Hommersom

Volgens de uitgevers was het verschil tussen het taalgebied en de rest van de wereld interessanter, zo bleek uit antwoorden op vragen uit de zaal. Auteurs kijken niet meer zozeer naar wat een uitgeverij binnen het taalgebied voor hen kan betekenen, maar wat die in de rest van de wereld kan doen. “Zeker non-fictieauteurs, waar ik mee werk, vragen wat in het buitenland mogelijk is met een onderwerp dat niet alleen interessant is voor het Nederlandse taalgebied”, zegt Van Steenberghe van Lannoo, dat ook in het Engels uitgeeft. “Wij krijgen die vraag ook van auteurs”, vulde De Koning aan, “wat doen jullie om de vertaalrechten te verkopen?” En Hendrikcx zei dat “auteurs zelfs al vragen: schrijf ik het nog in het Nederlands of meteen in het Engels?”

Toch bleek af en toe in het debat dat uitgevers misschien wel allemaal voor het hele taalgebied uitgeven – maar dat dit toch anders gebeurt in Vlaanderen dan in Nederland. Zo houden Vlaamse uitgevers rekening met een mogelijk Nederlands publiek, dat nu eenmaal veel groter is. Zoals Van Steenberghe vertelde: “Wij denken vanaf de start van een boek na over de kansen in Nederland. We passen de taal aan. We zorgen zo nodig voor inhoudelijke aanpassingen. Wij gaan onmiddellijk met de promotiemenzen van Lannoo in Nederland om tafel zitten en vragen hen: wat vinden jullie van de titel? Van het omslag?”

Zou dat andersom ook het geval zijn? Het kwam niet aan de orde. Maar het is niet gezegd dat het tegenwoordig zo veel beter is dan in de jaren 1970, waaraan Annelies Beck in haar slotwoord een herinnering ophaalde. “In Amsterdam gaf Het Spectrum

MAARTEN VAN STEENBERGEN (Lannoo):

‘Van de taal van Nederlandse auteurs wordt vanzelfsprekend geacht dat Vlamingen ze begrijpen, terwijl dat minder en minder het geval is. Daarom geeft Lannoo de Atlas van de Nederlandse taal in aparte Nederlandse en Vlaamse edities uit’

Annelies Beck, Foto © Marianne Hommersom

ANNELIES BECK (journalist/auteur):

‘Als schrijver wil je worden uitgegeven door een bedrijf in het centrum dat als baken en norm wordt gezien en dat je het gevoel geeft: als ik dáár word gepubliceerd, heb ik het gemaakt’

lezers niet bij voorbaat af te schrikken. Gebeurt dat omgekeerd ook? Polis vertelde dat de Vlaamse vertaler Frans Denissen een roman van Carlo Emilio Gadda niet *Diejen ’annekesnest in de Nasjonaolestraat* mocht noemen. Dat werd het zeer Nederlandse *Die gore klerezooi in de Via Merulana*.¹ “Andersom wordt van het Nederlands van Nederlandse auteurs vanzelfsprekend geacht dat Vlamingen het begrijpen, terwijl dat minder en minder het geval is. Daarom geeft Lannoo ook de *Atlas van de Nederlandse taal* in aparte Nederlandse en Vlaamse edities uit. Voor fictie is wel meer coulance, omdat schrijvers daarvan per definitie een kunsttaal maken”, zegt Van Steenberghe.

Zeker is dat het bij de literaire auteurs – hoewel zij veel mondiger zijn geworden dan twintig jaar geleden en nog veel mondiger zullen worden, voorspelde Polis – nog altijd niet is doorgedrongen dat Vlaamse uitgevers tegenwoordig hun distributie,

toen een kloeke encyclopedie uit. Dertig procent van de verkoop moest in Vlaanderen worden gerealiseerd. Een legertje van zestig colporteurs werden erop uitgestuurd. Na drie delen bleek dat men ze aan de straatstenen niet kwijt kreeg. Waarom? Er stond wel Arnhem in, maar niet Aalst. Er werd toen een redacteur aangenomen om Vlaamse lemma’s te schrijven of lemma’s van een Belgische paragraaf te voorzien. Die redacteur was mijn vader.”

En gaan uitgevers niet op dezelfde scheve manier om met hun auteurs? De aanwezige Carmien Michels – Vlaams auteur van twee boeken die zijn uitgegeven door Harold Polis – vertelde dat haar werk wordt gecontroleerd op het Vlaamse gehalte van haar taal, met als doel Nederlandse

marketing en sales in Nederland prima op orde hebben. “Het is waar”, gaf De Koning toe, “dat een Vlaamse auteur, nadat hij goedemiddag heeft gezegd, een uitgever met een vraag: wat kunt u doen voor mijn boek in Nederland? Want: zeventien miljoen Nederlanders, zes miljoen Vlamingen. Die vraag wordt mij niet gesteld in Amsterdam door Nederlandse auteurs die aan een mogelijke Vlaamse markt denken.”

WAT WIL EEN SCHRIJVER?

Het slotwoord van de avond was in ieder geval voor een auteur. Beck – journaliste en anker van het VRT-programma *Terzake* – was vooral als schrijfster naar de Nottebohmzaal gekomen, die haar aan Harry Potter deed denken. Zij publiceerde in 2011 de roman *Over het kanaal* bij De Geus en in 2015 het prentenboek *Toen de zee stil was* bij Lannoo. Zij reflecteerde op het debat. Op de rol van Amsterdam bijvoorbeeld, dat zich als centrum kan veroorloven genereus te zijn omdat alle auteurs toch al daarheen komen. Maar zij ging vooral in op wat een schrijver zoekt bij een uitgeverij. Een plek waar je je thuis voelt, natuurlijk. Maar indirect telt de vestigingsplaats toch.

“Wat wil een schrijver?”, begon ze een lange opsomming. “Schrijven, vanzelfsprekend. Gelezen worden. Maar ook begrepen, bevestigd en erkend worden, het liefst door iemand die zo streng en objectief mogelijk oordeelt. Door iemand die jou niet kent en met een koud oog louter naar je tekst kijkt. Je wilt goed gevonden worden door iemand wiens standaard je hoog acht. Je wilt worden uitgegeven door een bedrijf in het centrum dat vanzelf als baken en norm wordt gezien en dat je dus het gevoel geeft: als ik dáár gepubliceerd word, heb ik het gemaakt. Je wilt ook blijven schrijven en dus ook iets aan je uitgaven verdienen. Je zoekt dus een zo groot mogelijke afzetmarkt.”

Beck zei het niet met zo veel woorden: een Vlaamse auteur wil het liefst in Amsterdam worden uitgegeven. Wel ze legde precies uit waarom hij of zij dat zou willen.

MAARTEN DESSING

Freelance literair journalist

NOOT

1. In een e-mail gevraagd naar de spelling van zijn ongebruikte titel antwoordde Frans Denissen dit: “Ik denk dat ik even een precisering moet geven, want ondertussen lijkt zich een soort mythe rond die titel te hebben gevormd. In een vroege, kortstondige fase heb ik overwogen om de hele handeling van de roman te transponeren van Rome naar Antwerpen en het Romeinse dialect (dat ook al in de oorspronkelijke titel zit) te vervangen door het Antwerpse. In dat geval had ik ook al een titel klaar, die ik wel eens in een interview heb laten vallen: *Diejen 'annekesnest in de Nasjonaolestraot*. Ik had drie goede redenen om al snel van dat idee af te stappen: 1) auteursrechtelijk zou dit niet mogelijk zijn gegeven het contract tussen de oorspronkelijke uitgever (Garzanti) en de Nederlandse; 2) mijn pogingen om de Antwerpse spreektaal in een geschreven vorm om te zetten, vond ik zelf allesbehalve overtuigend (het Romeins, *romanesco*, heeft op dat punt een lange, nog altijd springlevende traditie); 3) maar bovenal: ik vond geen Vlaamse tegenhanger voor de figuur van Mussolini, die in de oorspronkelijke roman – weliswaar ongenoemd – op elke bladzijde aanwezig is. Wij hebben (gelukkig) geen fascistische dictator gekend. Het was dus eerder een intellectuele spelerei (ik heb maar een drietal bladzijden uitgeprobeerd), die daarna een eigen leven is gaan leiden.”

In 2017 viert *Ons Erfdeel* zijn zestigste verjaardag. Daarom maakt de redactie, samen met deBuren, in vier debatten de **STAAT VAN DE UNIE** op in belangrijke gebieden van de Vlaams-Nederlandse samenwerking.

Op 9 september willen we het in Antwerpen hebben over:

RUBENS, VERMEER, BRUEGEL: TOERISTISCHE TREKKERS OF ARTISTIEKE TOPPERS?

Staat van de Unie 4: Oude meesters uit de Lage Landen

Jaarlijks reizen duizenden toeristen naar Vlaanderen en Nederland om Oude Meesters te bewonderen. Ook in internationale musea schitteren de werken van deze kunstenaars. Presenteren we onze grootmeesters het best onder de vlag van de Lage Landen of apart, onder de Vlaamse en Nederlandse vlag? Hoe verhouden de economische (toeristische) belangen zich tot de artistieke belangen? Hoe gaan de musea om met ons verleden?

KEYNOTE door Peter De Wilde
(administrateur-generaal Toerisme Vlaanderen)

PANELGESPREK met Manfred Sellink (Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen), Phillip Van den Bossche (Mu.ZEE, Oostende), Ann Demeester (Frans Hals Museum en De Hallen, Haarlem) en Emilie Gordenker (Mauritshuis, Den Haag).

MODERATOR: Sacha Bronwasser (*de Volkskrant*)

RESPONDENT: Sjarel Ex (Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam)

Zaterdagmiddag 9 september, 15 uur tot 17 uur

Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen

Dit museum is gesloten wegens ingrijpende werkzaamheden. Het debat biedt dan ook een unieke kans om een blik te werpen op een deel van de bouwplaats.

De toegang is gratis.

Wilt u deze gedachtewisseling meemaken? Dan kunt u zich via e-mail aanmelden bij: onserfdeel@onserfdeel.be

De eerste Staat van de Unie vond plaats op 10 november 2016 in Brussel met als thema **Nederlands in de wereld: zinnige culturele diplomatie?**

Op 8 februari 2017 bogen we ons in De Brakke Grond in Amsterdam over

De vrije pers onder druk? Kranten en opiniebladen in de Lage Landen.

Op 31 mei hielden we in de Nottebohmzaal van de Antwerpse Erfgoedbibliotheek

Het boekenbal der Lage Landen. Uitgeven in Vlaanderen en Nederland.